

Humanismus 12. století

Nazýváme tak mohutný proud, který je kupodivu dodnes širšímu okruhu zájemců o kulturní historii většinou nepovědomý. Časově splývá s obdobím vrcholné scholastiky, kdy byla filosofie považována za služku theologie (výrok italského theologa Petra Damiani, cca 1007–1072, který – ovšem zase jen teoreticky – zavrhoval studium gramatiky a četbu antických autorů). Jindy bývá tato doba označována jako zlatý věk středolatinšské literatury: ještě uvidíme, že právě nyní vznikají vrcholná díla latinského duchovního básnictví, vrcholí epická tvorba i žakovská poesie. Významné však v naší souvislosti je, že se mezi literáty stává dobrým tónem psát korektní, klasickému jazyku co nejbližší, latinou, což vede ke studiu antických vzorů a k jejich napodobení. Tato tendence se prosadila tak silně, že pro 12. století nabývá smyslu označení “renesance” (jindy i “humanismus”), jež je ovšem samo o sobě sporné a i když je přijmeme, musíme pro ně vyslovit některá omezení a určit jeho specifika. Ta jsou do té míry charakteristická pro úvahy o podstatě renesance a humanismu vůbec (tedy i velkého “renesančního humanismu” konce středověku a počátku novověku), že bude užitečné se s problematikou stručně obeznámit.

1. Jestliže užíváme pro **karolinskou a ottonskou epochu označení “renesance” a pro období 12. stol. „humanismus“**, podřizujeme se zavedené terminologii. Tyto kulturněhistorické jevy stále tkví pevně ve středověku především svým sebeuvědoměním: za minulou epochu mají antiku a sama se mají za jejího přímého dědice, ovšem dědice se změněnou (nyní křesťanskou) identitou.

2. **V plném slova smyslu vztahujeme označení “renesanční” a “humanistické” pouze k době tzv. velké evropské renesance (“renesančního humanismu”)**, který začíná v Itálii nejdříve koncem 13. stol. (kanceláře italských měst, Dante) a doznívá ještě ve století sedmnáctém. To proto, že pouze u tohoto jevu pozorujeme více než jen vnější, formální, napodobení antických vzorů: jde zde o pochopení a přijetí antického, Ciceronem formulovaného pojmu “humanitas” (lidskost, podmíněná vzdělaností a do značné míry autonomní – proto však ještě nemusí nutně být zbavena transcendentního aspektu, jinak řečeno náboženské víry). Za důležité považují opět sebeuvědomění: středověk mají tvůrci renesanční kultury za minulou uzavřenou etapu a sebe za představitele epochy nové (odtud také pojem a výraz „medium aevum“, střední věk).

3. Tento **vztah k antice a jejím literárním projevům** nepozorujeme u starších středověkých návratů k antice: o karolinské renesanci lze např. říci jednak, že šlo o návrat do značné míry účelový, daný praktickou potřebou přijatelně srozumitelného jazyka, jednak, že vztah jejich čelných představitelů k antice měl podobu intelektuální zábavy, hry (ludus).

Pro “renesanci” či “humanismus” 12. století není již situace tak jednoznačná.¹ Do značné míry jsou i zde staří spisovatelé především formálními vzory, pozorujeme ale některé překvapivé jevy, které se zdají svědčit pro změnu hodnotících kritérií: antičtí autoři mají cenu sami o sobě, obsahem svého díla, stávají se “autoritami”, ve vrcholných dílech této doby je častěji citován antický autor (u básníků nejčastěji Ovidius²– “aetas Ovidiana”) než bible. Tak je tomu v dílech vrcholných představitelů tohoto hnutí – ve spise “Policraticus” *Jana ze Salisbury*, v elegii (ovlivněné boethiovskou tradicí) “De diversitate fortunae et de philosophiae consolatione” *Jindřicha ze Settimello*, zvaného Pauper Henricus, nebo v “Dialogus super auctores sive Didascalion” *Konráda z Hirsau* i jinde. – Na důkaz proměny, již v této době pohled na antiku prodělává, bývá citován výrok *Bernarda z Chartres* o trpaslících na ramenou obrů, kdy se trpaslíky rozumějí Bernardovi současníci, a kde obři, kteří jim umožňují lépe vidět i vzdálenější věci, jsou antičtí autoři.³

12. stol. bývá označováno také jako **aetas Ovidiana**. (podle SLISp, av): se na přelomu 11. a 12. stol. stal pro středověké autory vzorem Ovidius. Nečetly se však jen jeho pravé spisy a nebyly jen přizpůsobovány středověkým názorům, ale pod jménem Ovidiovým se objevovaly i texty nové. Jednotlivosti k tomuto Ovidiovu „druhému životu“ se dozvíme dále.

Je to doba, kdy vrcholí **vývoj mnoha žánrů** středov. literatury (epika – Gualter Castellionský, dobrodružný, rytířský a zvířecí epos, vagantská poezie), význam klasické tradice vidíme zřetelně také v dokumentech o školní výuce této doby, jako je **Konrád z Hirsau**: Dialogus super auctores sive Didascalion, systematicky tu zpracovává školní autory. Ovidia ovšem (i přes jeho velikou oblibu právě v této době) zavrhoval, resp.

¹ A. Kolář ve studii “Kosmovy vztahy k antice”, Sborník filosofické fakulty UK v Bratislavě, III, 28, 1925, str. 5, vyslovil názor, že ve 12. stol. vliv antiky na evropské lidstvo neustává, “avšak jeho poměr k ní se mění. Nejde mu již o vnější napodobení antických vzorů, nýbrž o oplodnění vlastního vědeckého poznání jejich obsahem”.

² M. Manitius, Beiträge zur Geschichte des Ovids im Mittelalter, Philologus, Supplementband 1900, 723-758 - F. Munari, Ovid im Mittelalter, Zürich 1960 - R.J. Hexter, Ovid and Medieval Schooling. Studies in Medieval School Commentaries on Ovid's Ars amatoria, Epistulae ex Ponto and Epistulae Heroidum, München 1986

³ Výrok se dochoval v “Metalogikū” Jana ze Salisbury (I.III c. IV, MPL 199, 900) takto: “Dicebat Bernardus Cartonensis nos esse quasi nanos gigantium humeris insidentes, ut possimus plura eis et remotiora videre, non utique proprii visus acumine aut eminentia corporis, sed quia in altum subvehimur et extollimur magnitudine gigantea”.

milostnou poezii vůbec. Četba antické literatury je podle něho důležitá pro duševní rozvoj a má ryze praktický cíl. Tento přístup je pro středověké renesance typický – antická literatura jako celek není uznávána pro své myšlenkové bohatství a své poselství (humanitas), je důležitá pro didaktické účely – pro zvládnutí latinského jazyka. Uznávány jsou spíše jednotlivé myšlenky antických autorů, které se tradovaly v rámci florilegií, nikoli jejich celkový odkaz.

Scholastická a vůbec teologická literatura – např. Petr Abélard, Petrus Lombardus, Bernard z Clairvaux, škola v Chartres, st.viktorská škola...

Antické literární osobnosti s největším vlivem ve středověké literatuře:

pojmy **aemulatio, imitatio**

z prozaiků *Cicero* (viz u Augustina), dále *Seneca* (rovněž bylo – vliv stoy, apošt.Pavel), *Valerius Maximus* (1. pol.2. stol.n.l., viz dále), *Suetonius* (přel. 1.a 2.stol.), event. *Sallustius*

z básníků kromě tří nejdůležitějších (viz dále) básníci stříbrného období, zejm. *Lucanus*, *Statius*, *i Iuvenalis*

10. stol. – aetas Horatiana, 11.stol. aetas Vergiliana, 12.stol. aetas Ovidiana

Horatius byl vysoce ceněn od počátku, již v rané císařské době byl školním autorem a byl vydatně komentován. Již v této době a pak po celý středověk byly výše ceněny *Epistulae* a *Satirae* než jeho lyrické *Ódy*, největší pozornosti se tradičně těšila DAP. Lyrika nebyla sice zcela zapomenuta, ale výmluvné je, že středověcí autoři nenapodobují Horatiova lyrická metra, nýbrž *Boethia* a *Prudentia* (kteří je ovšem mají z Horatia). Jeho lyrika nebyla ani příliš známá, dokonce ji zřejmě přímo neznal ani Alkuin, který v dvorské společnosti Karla Velikého nesl jméno „*Flaccus*“! Teprve kolem poloviny 9. století nacházíme u některých básníků ojediněle horatiovské citáty, důkladněji je využito až v *Ecbasis captivi* v 10. stol. Od této doby je pro středověk hlavním antickým básníkem hned po Vergiliově (ve 12. stol. oba zastíní Ovidius), jeho obliba stále sílí a vrcholí pak ve 12. stol. Stále však jde především o jeho epistolární a satirické skladby, daleko méně o lyriku. Jeho DAP je *Poetria vetus* oproti „*Poetria nova*“ (cca 1210) Galfreda de Viro Salvo. Je pozoruhodné, jak mnoho jednotlivých veršů DAP se stalo okřídlenými příslovími nebo rčeními, některá z nich jsou známa dodnes, např. prosté úsloví „*in medias res*“.

Vergilius: 11. stol bylo sice nazváno „aetas Vergiliana“, ale básníková obliba nebyla objevena, tak jako je tomu u Ovidia, najednou – lze ji datovat už do patristického období (významné kodexech: *Verg. Romanus*, *Verg. Vaticanus*, komentátoři).

Viděli jsme již, jakou úlohu měl Vergilius již u autorů karolinské renesance - *Paderbornský epos, Modoin z Autunnu* (+ asi 840, Ekloga: *geminum –velatum carmen, Bucol.*, ač je to „Naso“ dvorské společnosti).

Význam *IV. ecl.* – viděli jsme v úvodní hodině, liturgické prezentace

Aen. VI a Dante

Dido – hojný objekt výt. umění (ještě se s motivem setkáme)

Celá *epická tvorba* od biblických eposů přes *Waltharia* dále, *parodická skladba* (*Within piscator* v 11.stol.)

Ovidius:

AETAS OVIDIANA:

Jak jsme již řekli, Ovidius je od 12. stol. hlavním vzorem a nejčastěji citovaným, využívaným napodobovaným antickým autorem. Četly se však jeho pravé spisy a byly přizpůsobovány středověkým názorům a výkladům, pod jménem Ovidiovým se objevovaly i texty nové. Z nich připomeňme Alcuinovu eklogu **De cucullo** (výše). Dále celých šest nových zpracování příběhu o **Pyramovi a Thisbe**, autorem nejslavnějšího je Matthaëus Vindocinensis (+ po 1185, celé přeloženo v *Sestra Múza*). Matouš zde využil středověkých literárně teoretických předpisů pro poetiku, které sám sepsal v didaktickém díle „*Ars versificatoria*“. Nejobsáhlejší pseudoovidiovskou skladbou středověku je **De vetula (sive de commutatione vite)**, která má téměř 2400 hexam. Vydává se za autentické dílo Ovidiovo, které bylo nalezeno v jeho hrobě. „Líčí nejprve milostné slasti a pak změnu života, která nastane, když si člověk uvědomí, že jej čekají strasti stáří.“

Incipit (z „*Poetria nova*“):

de vetula sive de mutatione vitae

Ovidius Naso Peligni ruris alumpnus,

Certus ab exilio se iam non posse reuerti

Et querens utcumque sibi solacia, librum

Edidit hunc, in eo describens quis modus ipsi

5 *Viuendi fuerat tunc quando uacabat amori,*

Quare mutauit et quomodo postea uixit,

Quidue intendebat simul ac ab amore uacauit.

Imposuitque suo titulum nomenque libello

De vetula, pro qua fuerat mutatio facta.

10 *Inque suo secum iussit condire sepulchro,*

Vt sua si saltem contingeret ossa referrí,

Corredeunte libro rediuiuum nomen haberet.

již jsme mluvili o

Baudri de Bourgueil - Baldericus Burguliensis (1046-1130) – žije a tvoří na přelomu 11. a 12. stol., na jeho básnickém díle je dobře vidět, že vydatně čerpal z antických básníků, dobře znal Ovidia, k jehož *Heroides* připsal další dva listy, č. 7 a 8: Paris Helenae a Helena Paridi. Tristia a Epistulae et Ponto jej inspirovala k další ovidiovské nápodobě, č. 97 a 98., Florus Ovidio a Ovidius Floro suo, česky uk. A. Vidmanová, Sestra Múza, č. 32, s. 112-116).

Ovidius byl ve 12. stol. také hojně komentován. **Glosy a komentáře** vznikaly nejvíce ve Francii, hlavním střediskem této činnosti byla škola v Orléansu (univerzita se zejména právnickým zaměřením se z ní stala až 1306!).

K ovidiovské tradici patří také dramaticko-elegické výtvořky, které známe pod titulem „**Comoediae elegiacae**“. Nejstarší z nich je z konce 11. stol., cca 1080, *Ovidius puellarum* (podle některých rukopisů *De nuntio sagaci*). Z *Ovidius puellarum* chybí závěrečná pasáž (ve všech dochovaných sedmnácti rukopisech), jsou to pouze dialogy, ale je zde také jedna jakoby narativní pasáž, vložená však do úst protagonistovi, svědci, který se sám prohlašuje za Ovidia mezi dívkami, hlavní hrdinka mu však odolá a ve svých replikách mu rovnocenně odpovídá.

Tématické okruhy:

Alexander Veliký:

Historický základ brala pozdější alexandrovská zpracování jednak ze spisu historika Quinta Curtia Rufa (2. pol. 1. stol.) *Historiarum Alexandri Magni Macedonis libri X*, dochovaly se knihy 3-10 s mezerami v kn. 5,6,10; vyd. Tb 1908, 1931, v r. 1899 byly dokonce přeloženy do češtiny!), jednak právě z *Pseudokallisthena*. Byl to jinak neznámý řecký spisovatel vydávající se za Aristotelova synovce a přímého účastníka Alexandrova tažení. Tento Pseudokallisthenes byl ve IV. stol. přeložen Juliem Valeriem do latiny (*Res gestae Alexandri Macedonis*, dochováno, vyd. Tb 1993). Nové zpracování *Pseudokallisthena* pak pořídil je neapolský *Archipresbyter Leo*, který působil v 10. stol. v Konstantinopoli jako vyslanec neapolských vévodů; zde se s Pseudokallisthenovým románem seznámil a nenáročnou latinou jej přeložil. Důležitý je tento text zejména tím, že na jeho základě vznikla pozdější přepracování alexandrovské látky, zejm. v 11. století tzv. „*Historia de preliis*“ a pak **ve 12. stol. i slavná latinská Alexandreis Gualtera de Castellione**. Gualter sepsal svou *Alexandreidu* mezi léty 1178 a 1182. Epos je rozdělen do deseti knih a vyznačuje ducha klasického latinského básnictví. Je to typický výtvoř literárního humanismu 12. století a stal se

výraznou konkurencí školní četby klasických autorů, především Vergilia, ve 13. stol. jej zcela zatlačila. Již od konce 12. století začal být epos používán pro další zpracování.

(Jiná literární činnost Gaulterova – Satirisch-moralische Gedichte.)

Národní literatury:

Po dalších rozšířeních a změnách byla tato látka zpracována i v Čechách, nejprve latinsky, pak ve druhé polovině 14. stol. česky jako „Historie o Alexandru Velikém“ neboli Staročeská Alexandreida. Byla sepsána na základě znalosti Gualtera ale i starších zpracování, zejména Leonova Pseudokallisthena, stejně jako další četná národní zpracování (franc., nizoz., něm., angl, it., špaň., norský, švédsky... uvádím jen ty, které vznikly do konce 14. stol.!).

Trójský okruh:

A když byla řeč o Alexandreidě s jejím slavným stčs. zpracováním, máme ve staré češtině přibližně z téže doby, tedy ze 14. stol., také **Kroniku Trojanskou**. Na rozdíl od staročeské Alexandreidy je tento text prozaický. Autorem latinské předlohy je **Guido de Columna**, který psal ve 2. pol. 13. stol. a nazval své zpracování **Historia destructionis Troiae**. Nejednalo se zde o originál, ale o latinskou prozaickou parafrázi francouzského veršovaného románu *Roman de Troie*, jehož autorem byl *Benoit de Saint-Maure*. Guidonovými prameny byli ale i Diktys a Dares a snad i různá exempla. (První český volný překlad vznikl ve druhé pol. 14. stol., byl velmi oblíbený a dvakrát byl vydán jako prvotisk, druhým věrnější, byl sepsán r. 1411, z něj se zachoval jen zlomek.)

Z Anglie máme zpracování trójské látky z pera **Josefa z Exeteru – Iosephus Iscanus:**

Zemřel po roce 1193 a jeho nejdůležitějším dílem je právě epos o šesti knihách nadepsaný „**De bello Troiano**“. Někdy nese také titul „Frigii Daretis Yliados libri sex“ podle svého vzoru.

Zdroje středověkých vyprávění o Tróji:

1a Diktys, Ephemeris belli Trojani: asi ve 4. stol. přeložil blíže neznámý římský spisovatel Lucius Septimius tento „Deník trójské války“ v šesti knihách (stáhl vyprávění do knihy jediné); řecký román, který byl jeho předlohou, se nedochoval. Autor díla se vydává za řeckého účastníka trójské války jménem Diktys. (Údajně byl text originálu objeven v hrobě tohoto Diktyse v Neronově době).

1b Darés. Darés Phrygius, D. Frýžský, je fiktivním autorem zpracování pověsti o trójské válce *De excidio Troiae*. V Homérově Iliadě byl Darés Frýžský knězem Héfaistova chrámu

v Tróji, líčení je tedy podáno jakoby přímým účastníkem války. Podkladem této verze je SNAD řecký originál, snad z 1. stol.

Obojí máme v překladu Evy Kamínkové, Homérští hrdinové ve vzpomínkách věků, AK 1977.

2. Latinský středověk však vděčí za znalost trójské války v Homérově podání ještě staršímu zdroji než jsou tyto pseudoepigrafy, tzv. **Ilias Latina**, která je výtahem z homérského eposu a má 1070 veršů. Ve středověku byla velmi oblíbena pod názvem „Homerus Latinus“ (vyd. PLM III).

Dido a Aeneas

CB: De excidio Troie (ano, patří sem, k Didoně směřuje!), Paridův soud (tohle taky k Didoně), O decus o Libye retným

Kolem r. 1200 vznikla také anonymní báseň (mimos sbírku CB), již můžeme nadepsat „Didonin nářek“ (Verg. IV, 584-692)

Oidipovský mýtus (thébský okruh)

viz níže u exempel

Další texty prostředkující středověký obraz antického světa

Exempla, Gesta Romanorum (podle E. Kamínkové, úvod k „Homérští hrdinové ve vzpomínkách věků“):

S hrdiny antických mýtů i antické historie se dále setkáváme ve sbírce exempel - příběhů, které mj. sloužily kazatelům jako příklady křesťanských ctností nebo potrestaných neřestí. Sbíрка se jmenuje **Gesta Romanorum** (Římské příběhy) a její základ vznikl koncem 13. stol. nejspíše v Anglii nebo snad v Německu. Rozšířila se po celé Evropě, postupně se rozrostla a měla velmi silný vliv na národní literatury. Některé z těchto příběhů se dosud udržují ve zlidovělé podobě jako pohádky. Mytologická a historická látka je přitom často značně deformována.

Příběhy jsou čerpány hlavně z římské literatury, a to z nejrůznějších literárních žánrů: z pozdějších římských historiků a starožitníků, ale i z přírodovědných spisů, a často jsou přizpůsobovány tak, aby jich bylo možno kazatelsky využívat. K příběhu bývá připojována tzv. moralisatio. (Potud podle E.K.)

V této sbírce najdeme také poměrně obsáhlé *vyprávění o papeži Řehořovi* – nejde o žádného z historických papežů tohoto jména, nýbrž o smyšlenou postavu. Na tomto případě je velmi

dobře zřejmá literární kontinuitu od klasického řeckého starověku nejen po středověk, ale dokonce až po modernu.:

Sofoklés, Král Oidipus (*Statius* – lat. epos 2. stol.n.l. – Thebais)

La vie du pape Grégoire (pol. 12. stol.) – starofrancouzské zpracování látky

Hartmann von Aue (cca 1200) – Gregorius, zpracování v mittelhochdeutsch

Arnold z Lübecku (cca 1210) – překlad tohoto nm zpracování do latiny

Gesta Romanorum, latinské zpracování pravděpodobně původního starofrancouzského textu jako tzv. exemplum (cca 1300); další latinská zpracování: „De s. Albano“ a verze v hexametrech.

Thomas Mann, Vyvolený (Der Erwählte)

E.Kamínková (tamtéž, v souboru „Homérští hrdinové je překlad tohoto příběhu): Slavný

oidipovský motiv se objevuje dosti nečekaně ve středověké legendě *o uherském králi*

Albanovi, která vznikla v Itálii a bývala často překládána opisována i v Čechách v době Karla

IV. Autorem vyprávění byl proto notář římské kurie Transmundus a napsal ji v polovině 12.

stol. jako politikum – za bojů mezi císařstvím a papežstvím, patrně proto, aby mohl

nejmenovaného císaře vylicít jako neřestného hříšníka. V českých zpracováních sloužilo toto

vyprávění více náboženským než politickým cílům.

Vitae philosophorum antiquorum

Pod tímto jménem anglického klerika 13. století **Walthera Burleye** se dochovala sbírka,

chronologicky uspořádané vyprávění o 131 antických filozofech a spisovatelích od Thaléta po

Prisciana, kladoucí důraz na jejich skutečné nebo domnělé výroky a anekdoty o nich. Je to

dílo, které neznámý autor složil v Itálii v první polovině 14. sol. Bylo velmi oblíbené a bylo

zpracováno v mnoha nár. jazycích, u nás bylo v době Karla IV. přepracováno latinsky a

později přeloženo do češtiny.

Vagantská poezie, Carmina Burana

Co podává známá skladba Karla Orffa z roku 1937 (Carl Orff. něm., *Mnichov 1895, + 1982).

Výklad výrazu "carmina"

proč Burana - bavorský Benediktenbeuern, vzniklo snad ve 13. stol. buď v Porýní nebo snad přímo v Bavorsku; klášter - proč v klášteře - dva důvody - jednak sekularizace, jednak uchovávání psané kultury ve středověkých (zejm. benediktinských) kláštorech.

Co obsahuje codex Buranus, chovaný dnes v Mnichově? Skladby milostné, jarní, pijácké, satiricko-kritické.

UKÁZKA: *In taberna quando sumus.*

Charakter tzv. žakovské poezie:

- výraz "vagant, vagantský": Termín „vagantská“ poezie byl sice konvenčně přijat a dosud se někdy užívá, není však správný a výstižný. Je produktem romantické představy minulého století o středověku vůbec a zvláště o světské části jeho kultury. „Vagant“ - středověký příslušník žakovského nebo intelektuálního proletariátu, který je nezaměstnaností donucen žebrať, anebo bohémský žák, který se nevěnuje studiu a víceméně bezcílně se potuluje, není patrně skutečným tvůrcem „žakovské“ poezie. Vilikovský ukazuje, že vaganství je spíše duševní dispozice než sociální stav, ale že ani taková dispozice nezakládá tento typ tvorby. Je proto vhodnější mluvit o *žakovské* poezii, neboť všechny typické rysy, připisované vagantskému způsobu života, jsou běžné a i ve středověku byly běžné studentskému životu a vidění světa. Druhým dobrým důvodem pro tuto dnes už přijatou terminologickou změnu je skutečnost, že básně, produkované touto vrstvou, svědčí o dobrém vzdělání a o výsledcích intenzivního studia spíše než o bohémsky neukázněném vztahu ke škole. A za třetí - pokud jsou nám známy životopisné údaje neanonymních tvůrců těchto básní a písní, jsou to většinou spořádaní příslušníci vyšších vrstev nebo usedlí dvorští básníci než proletářští vaganti.
- anonymita a otázka původnosti
- internacionalita Žakovská poezie byla povýtce mezinárodní fenomén. Množství jejích skladeb bylo u nás běžně známo a stalo se součástí česko-latinského literárního života, básně byly v českém žakovském prostředí zpracovávány, obměňovány a doplňovány. Nejednoznačná rukopisná tradice v některých případech nevyovídá jasně tom, je-li ta či ona skladba produktem našeho prostředí nebo kulturním importem.
- makarónské prvky

- rytmická prozodie, vagantský verš, vagantská strofa, ale někdy i zcela "vážné" útvary - strofa „stabat mater“
- autorské skladby.

Ve sbírce CB jsou tedy většinou skladby anonymní, jsou zde ale texty autorské. Hugo z Orléansu, Archipoeta, Gualter Castellionský.

Nejslavnější z neanonymních autorů, jejichž výtvoř se v uváděných sbírkách dochovaly, je dnes bezesporu *Archipoeta*. O jeho životě – neznáme ani jeho skutečné jméno – víme jen to, že byl v letech 1161–1167 dvorním básníkem kolínského arcibiskupa, Barbarossova kanceláře Reinalda z Dasselu. Jisté je jeho autorství deseti básní, složených většinou ve vagantské strofě, ale i v jiných rozměrech, např. leoninským hexametrem. Za svou proslulost a popularitu vděčí Archipoeta své “Vagantské zpovědi” – “Confessio Archipoetae”, hojně překládané do národních jazyků (česky nacházíme její části poprvé v Puchmajerově Almanachu z r. 1785).

O dalším autorovi, který měl přízvisko “*Primas*”, víme, že se jmenoval *Hugo z Orléansu* (snad 1093–1160). Skládal epigramy a lyrické básně ve vagantském verši: některé jsou spojeny se současností (žebřavé, pijácké, žertovné, satirické), jiné mají antická témata a o dvou lze dokonce předpokládat, že jsou fragmenty ztraceného nebo nedokončeného Primatova odysseovského eposu.

Významným “vagantským” básníkem, který ovládal mnoho útvarů, žánrů i metrických a rytmických forem, byl známý autor latinské Alexandreidy *Gualter Castellionský* (Gualterus de Castellione, Gautier de Chatillôn, cca 1135–1200). Byl to typický autor 12. stol., jež charakterizuje (ostatně podobně jako je tomu u Archipoety i Hugona z Orléansu) vztah k antice a dobrá znalost latinských básníků starověku. Témata jeho básní jsou stejně pestrá jako u ostatních “vagantských” básníků, nejproslulejší jsou však jeho satirické a kriticko–moralistní skladby.

Autoři “žakovské”, “vagantské”, poesie bývají označováni i jako “*goliardi*”. Výraz je odvozen od jména fiktivního básníka jménem “*Golias*” nebo “*Gulias*” (od “*gula*” – žravost, obžerství), jemuž se připisovala především kritická skladba proti zlořádům v církvi “*Apocalypsis Goliae*”.

Existují i jiné sborníky tzv. vagantské poesie - např. *Carmina Cantabrigiensia* (už 11. stol.) nebo *Carmina Arundeliana* (2. pol. 12. stol.)

Většina tzv. žakovských skladeb, zcela jistě skladby pijácké, se zpívaly. U některých máme dokonce v CB dochování notaci. Pokusy o jejich rekonstrukci.

V Carmina Burana čteme a z Orffova zpracování známe jednu přeslavnou skladbu prvního z uvedených autorů, Archipoety. Je to Zpověď Archipoetova, **Confessio Archipoetae**, najdeme ji rovněž v Mertlíkově překladu. Byla do češtiny několikrát - vždy ovšem jen zčásti - přeložena, po první již V. Thámem v Puchmajerově Almanachu na konci 18. století.

Zatím se mluvilo o pijáckých skladbách, v CB a v dalších sbírkách jsou však také básně milostné, jarní a protiženské. Všechny tři odrůdy spolu nějak souvisejí - jak?

K milostným: průnik světské a duchovní poezie ve vrcholném středověku, vliv mariánské mystiky, Písně Šalomounovy, Bernard z Clairvaux, trobadorská poezie, dvorská kurtoazní poezie vůbec, Francie, minnesang. V českých skladbách se to nejvíce jeví na konci 14. století v mariánské tvorbě Jana z Jenštejna.

K protiženským skladbám - jednak varování před nevěstkami, za druhé varování před tělesnou láskou vůbec, za třetí varování před ženským elementem vůbec - motivace. Zase jednou z nejcharakterističtějších je skladba českého původu, zase ne anonymní, Vojtěch Raňkův z Ježova - Ah, in luctum. Silně antikizující!

SATIRICKO-MORÁLNÍ. Tak je nazval vydavatel Gualtera Castellionského - Satirisch-moralische Gedichde des Walthers von Chatillon, K. Strecker. Srozumitelně řečeno jde skladby moralistní a většinou silně antiklerikální. Důvody motivace.

UKÁZKA: Gualter, Missus sum in vineam, překlad Sestra Múza str. 181: vagantská strofa cum auctoritate. AUCTORITAS ve středověké literatuře.

ČESKÉ ZPŘÍSTUPNĚNÍ: Mertlík, Písně žáků darebáků, Mertlík-Krátký, Dábel a papež, Písně potulného cechu žakovského, po první v r. 1948 k založení UK, něco málo u Anežky Vidmanové, Sestra Múza.